Témy 14. ročníka Dejepisnej olympiády v šk. roku 2021/2022

Témy pre Základné školy – kategórie C, D, E, F

1. ***úlohy z vybraného monotematického celku:***

SK DO pre 14. ročník DO ***v školskom roku 2021/2022*** vybrala tému **Kultúrne pamiatky UNESCO na Slovensku** a história regiónov, v ktorej vznikli. Dôvodov prečo takto rozhodla bolo viacero:
- striedanie tém zo svetových (európskych) dejín a dejín viažucich sa priamo k územiu Slovenska,
- posilnenie prepojenia učiva dejepisu na regionálne dejiny, ktoré však majú celoslovenský presah,
- minimálne zmienky v tradičných didaktických prostriedkoch (učebniciach) viažucich sa k týmto významným pamiatkam našej vlasti.

V súvislosti s nepredvídateľným vývojom pandemickej situácie (nielen v nasledujúcom školskom roku) SK DO rozhodla, že okrem printových zdrojov zadá aj zdroje z internetu.

Kultúrne pamiatky UNESCO na Slovensku a história regiónov – rozdelené podľa kategórií (viď podľa zdrojov a literatúry):

a) kat. E, F:

Pamiatky UNESCO strednej Európy. Reader´sDigest Výber Bratislava 2013. ISBN 978-80-8097-162-5 str.: 6 - 75.
Dvořáková, V.; Kollár, D.; Oršulová, J.: Historické mestá na Slovensku. Slovart Bratislava 2012. ISBN 978-80-556-0494-7, len strany týkajúce sa miest Banská Štiavnica str. 24 – 41 a Levoča str. 152 – 169
http://www.unesco-slovakia.sk/sk/kulturne-pamiatky/banska-stiavnica/historia
http://www.unesco-slovakia.sk/sk/kulturne-pamiatky/banska-stiavnica/pamiatky-mesta
http://www.unesco-slovakia.sk/sk/kulturne-pamiatky/levoca/historia
http://www.unesco-slovakia.sk/sk/kulturne-pamiatky/levoca/pamiatky-mesta
http://www.unesco-slovakia.sk/sk/kulturne-pamiatky/hronsek/historia-obce
http://www.unesco-slovakia.sk/sk/kulturne-pamiatky/hronsek/pamiatky
http://www.unesco-slovakia.sk/sk/kulturne-pamiatky/hervartov/pamiatky

b) kat. C, D:

Pamiatky UNESCO strednej Európy. Reader´sDigest Výber Bratislava 2013. ISBN 978-80-8097-162-5 str.: 6 - 75.
Dvořáková, V.; Kollár, D.; Oršulová, J.: Historické mestá na Slovensku. Slovart Bratislava 2012. ISBN 978-80-556-0494-7, len strany týkajúce sa miest Bardejov str. 42 - 55 a Spišské Podhradie str. 298 – 309
http://www.unesco-slovakia.sk/sk/kulturne-pamiatky/bardejov/historia
http://www.unesco-slovakia.sk/sk/kulturne-pamiatky/bardejov/pamiatky-mesta

http://www.unesco-slovakia.sk/sk/kulturne-pamiatky/spisske-podhradie/pamiatky
http://www.unesco-slovakia.sk/sk/kulturne-pamiatky/kezmarok/historia
http://www.unesco-slovakia.sk/sk/kulturne-pamiatky/kezmarok/pamiatky-mesta
http://www.unesco-slovakia.sk/sk/kulturne-pamiatky/lestiny/historia
http://www.unesco-slovakia.sk/sk/kulturne-pamiatky/lestiny/pamiatky
http://www.unesco-slovakia.sk/sk/kulturne-pamiatky/tvrdosin/pamiatky

- **pre celoštátne kolo navyše :**

V. Dvořáková: Svetové kultúrne dedičstvo UNESCO. Kultúrne krásy Slovenska. Dajama, Bratislava 2009. ISBN 978-80-89226-76-4

Vybrané publikácie by mali byť dostupné v školských alebo obecných (mestských, okresných) knižniciach. Žiakom sa odporúča prečítať uvedené publikácie aj **internetové zdroje**, získaný prehľad určite využijú pri vypracovaní úloh.

2. ***úlohy z príslušného učiva ročníka:***

V školskom roku 2021/2022 sa žiaci 6., 7., 8. a 9. ročníka (1., 2., 3. a 4. ročník OG) riadia inovovaným ŠVP (v inovovanom ŠVP pre gymnáziá s osemročným vzdelávacím programom sú menšie rozdiely v porovnaní s inovovaným ŠVP pre ZŠ, úlohy pre tieto ročníky však budú vychádzať z plánu pre ZŠ).

Úlohy pre kategórie C, D, E a F budú pripravené z predpísaných tematických celkov:

kat. F:

– **pre okresné kolo:**

- Obrazy pravekého sveta (učebnica Dejepis pre 6. ročník ZŠ a 1. ročník gymnázia s osemročným štúdiom, SPN, Bratislava 2011,ISBN 978-80-10-01872-7, s. 4-18);
- Obrazy starovekého sveta – Staroveký Orient a Staroveké Grécko (učebnica, s. 19-38)

kat. E :

– **pre okresné kolo:**

- Predkovia Slovákov v Karpatskej kotline (učebnica Dejepis pre 7. ročník ZŠ a 2. ročník gymnázia s osemročným štúdiom, SPN, Bratislava 2011, ISBN 978-80-10-02061-4, s. 8-21);
- Slovensko v Uhorskom kráľovstve (učebnica, s. 22-48)

- **pre krajské kolo na vyše :**

- Obrazy novovekého sveta (učebnica, s. 49-77)

kat. D:

– **pre okresné kolo:**

- Osvietenský absolutizmus Márie Terézie a Jozefa II. (učebnica Dejepis pre 7. ročník ZŠ a 2. ročník gymnázia s osemročným štúdiom, SPN, Bratislava 2011, ISBN 978-80-10-02061-4, s. 90-98)
- Na ceste k moderným národom (učebnica Dejepis pre 8. ročník ZŠ a 3. ročník gymnázia s osem ročným štúdiom, vydavateľstvo Matice slovenskej, Martin 2011, ISBN 978-80-8115-043-2, s. 6-35);
- Moderný slovenský národ (učebnica, s. 36-51)

- **pre krajské kolo navyše :**

- Slováci v Habsburskej monarchii a v Rakúsko-Uhorsku v rokoch 1848 až 1914 (učebnica, s. 52-71)

- **pre celoštátne kolo navyše:**

- Predvečer prvej svetovej vojny (učebnica, s. 72-75)

kat. C:

– **pre okresné kolo:**

- Prvá svetová vojna (učebnica Pátrame po minulosti. Dejepis pre 9. ročník ZŠ a 4. ročník gymnázia s osemročným štúdiom, Orbis Pictus Istropolitana, Bratislava 2012, ISBN 978-80-8120-189-9, s. 10-27)

- Medzivojnová Európa (učebnica, s. 28-65)

- pre krajské kolo navyše :

- Druhá svetová vojna (učebnica, s. 66-85)

- pre celoštátne kolo navyše :

- Svet a Československo po druhej svetovej vojne (učebnica, s. 86-127)

Podľa ustanovenia čl. 6/od. 1c Organizačného poriadku Dejepisnej olympiády môžu byť v zadaniach použité úlohy z učív predchádzajúcich ročníkov, ale iba ako súčasť zadaní z učiva príslušného ročníka (ak bude možné využiť historické súvislosti).

Témy pre stredné školy, kategórie A a B

Historické pramene zdravia

V pandemickom čase, ktorý žijeme, si **zdravie** upevnilo svoje prvenstvo v rebríčku dôležitých hodnôt pre človeka a pre ľudstvo. Primárne aj sekundárne historické pramene z územia Slovenska, ktoré sú zdrojom poznania nám už od praveku dokladajú záujem človeka o zachovanie si pevného zdravia. Zdravie mali v priebehu dejín ľudstva zabezpečovať šamani, bylinkárky, felčiari, lekári, vedci rôznych odborov ale aj samotná príroda s **prameňmi** vyvierajúcej vody – studničky a žriedla, z ktorých mnohé dávali a dávajú liečivú vodu. Za jeden z najstarších dôkazov záujmu človeka o termálne pramene na Slovensku môžeme považovať nález odliatku mozgu neandertálca z Gánoviec pri Poprade. V kúpeľoch Dudince sú do travertínu vysekané vane z rímskych čias. Rímsky cisár a filozof Markus Aurélius v diele *Hovory sebe samému* písal o využívaní chladných kúpeľov a liečebnej jazde na koni. Historici predpokladajú napísanie tohto diela v okolí rieky Hron. Voda a pohyb na čerstvom vzduchu pomáhali liečiť už rímskych legionárov. Na Slovensku je celkovo registrovaných 1 824 minerálnych vôd a 123 termálnych vôd.

Téma kúpeľníctva klimatického či balneologického dáva mnoho možností aj pre bádateľov, budúcich historikov. Od liečiteľstva, budovania kúpeľných stredísk, osobností, ktoré sa o ich výstavbu zaslúžili (napr. v Piešťanoch Winterovci, Mikuláš Sontág- zakladateľ klimatického liečenia v Novom Smokovci a pod.), až po ochranu vodných prírodných zdrojov a prírody. V klimatických a termálnych kúpeľoch sa užívatelia stretávali s blahodarným účinkom prírody na očistu tela ale aj mysle.

Prvý prehľad o minerálnych prameňoch spracoval za vlády Márie Terézie Ján Matej Korabinský, prešovský rodák. Skvelým zdrojom pre poznanie bohatstva, aké Slovensko má v minerálnych vodách, turisticky využiteľných pohoriach sú cestopisy zahraničných hostí či knihy a články o ľudových liečiteľoch, ktorí dokázali v praxi využívať dary prírody.

V našej novodobej histórii sa hlavne medzi inteligenciou popularizovalo hľadanie zdravia v strave. Vznikali spoločnosti, komunity, ktoré propagovali nový životný štýl. Obyvatelia miest odchádzali na vidiek za lepšími a zdravšími životnými podmienkami. V dobovej regionálnej tlači je dostatok materiálu k zmapovaniu ich činnosti. Bylinkárky a liečitelia, ako napr. Fraňo Madva, boli vážení a vyhľadávaní. Vývojom ľudstvo dospelo k poznaniu, čo všetko je dôležité pre zachovanie

zdravia. Uvedomili si i to, aké dôležité je starať sa o pôdu, vzduch či už spomenutú vodu, ale aj o seba samého, aký dôležitý je pohyb, strava, zdravý životný štýl, atď.

K rozvoju zdravého životného štýlu prispela svojim podielom turistika a cestovný ruch (s výrazným rozmachom pešieho a kúpeľnoliečebného turizmu). V knihe „Cestovný ruch ako prameň blahobytu“ (1937) autor František Matulay vyzdvihuje význam cestovného ruchu na Slovensku a uvádza príklady ako ho možno povzniesť.

Zároveň dôležitú úlohu zohrala aj organizovaná telovýchova napr. telovýchovná jednota Sokol (pokus o založenie sa viaže k roku 1871), Orol (1909) a mnohé iné regionálne spolky a organizácie. Vznikali turistické združenia zamerané na pobyty v prírode napr. Uhorský karpatský spolok (1873), Bratislavský turistický spolok (1880), Modranský turistický spolok (1892), Tatranský turistický spolok (1919) so zakladateľom Milošom Janoškom, z pera ktorého je Sprievodca po Tatrách (1911). V r. 1921 začal vychádzať ním redigovaný časopis Krásy Slovenska.

Na záver možno len zhrnúť, že komplex činností spojených s pobytom a pohybom prevažne v prírode, kultúrno-poznávacou a odborno-technickou činnosťou nepopierateľne smeruje k rozvoju duchovného bohatstva, fyzickej zdatnosti a psychickej odolnosti.

LITERATÚRA

ADAMEC, V. – JEDLIČKOVÁ, N. Turistický lexikón Slovensko. Bratislava :1991, 288 s.

ARČEKOVÁ, Radka, POMPUROVÁ, Kristína, GÚČIK, Marian. *Zdravotný cestovný ruch*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2015, 170 s

BÁRTA, Vladimír – KHADL, Ladislav. *História turistiky na území Slovenska od štúrovcov po dnešok*. Slovenská Ľupča : 2015, 95 s.

BEŠEŇOVSKÝ, Adam Trajan. *„Uzdravujúce Piešťanské kúpele“ / „Saluberrimae Pistiniensis Thermae“ / Die sehr heilsamen Thermen von Piestany*. Piešťany : 2016

DULLA Matúš a kol. *Slávne kúpele Slovenska. Bratislava*. FOIBOS BOOKS SK, 2014, 300 s.

ELIÁŠOVÁ, D. (ed.). Kúpeľníctvo – Ochrana prírodných liečivých kúpeľov v Slovenskej republike. Bratislava : 2007, 124 s.

HOUDEK, Ivan - BOHUŠ, Ivan. *Osudy Tatier*. Bratislava : Šport, 1976. 231 s.

CHORVÁT, Ivan. *Cestovanie a turizmus v zrkadle času.* Banská Bystrica : Ústav vedy a výskumu UMB v Banskej Bystrici, 2007, 132 s.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Karpatský spolok (Karpathenverein). *Tatranský dvojtýždenník*, roč. 2014, č. 21, s. 11-12.

KOMPÁN, Jaroslav, GÖRNER, Karol. Možnosti uplatnenia turistiky a pohybových aktivít v prírode v spôsobe života mladej populácie. Banská Bystrica : UMB, 2007, 62 s.

KRAHULEC Peter, REBRO Augustín, UHLIARIK, ZEMAN, Ján. *Minerálne vody Slovenska 1-2* (príloha - mapy), Bratislava: Vydavateľstvo Osveta 1977, 450 s.

Krásy Slovenska. Časopis založený v r. 1921 a kontinuálne vychádzajúci. Je venovaný prírodným krásam a kultúrnym zaujímavostiam Slovenska, turistike, cestovnému ruchu, horolezectvu, jaskyniarstvu, ochrane prírody a tradíciám.

KRUPA, Vladimír. *Piešťany vo víre nepokojnej prvej polovice 20. stor*. In: Piešťanský týždeň, 26.3.2016. Dostupné online

LESNÝ, Ivan a kol. *Slávni lekári*. Bratislava : 1.PB press, 1994.

MARTOŇ, Jozef, MONCOLOVÁ, Jarmila: *Balneotechnika a kúpeľníctvo*. Bratislava : Slovenská vysoká škola technická, 1983, 262 s.

MALINOVSKÁ, Nora: *Z dejín ľudového liečiteľstva na Slovensku: František Madvy (1786 – 1842)*, s. 87 – 112. Dostupné online: Hino8f.pdf

MATLOVIČOVÁ, K. - KLAMÁR, R. - MIKA, M. *Turistika a jej formy*. Prešovská univerzita, Prešov 2015, 550 s.

MATULAY, František. *Cestovný ruch ako prameň blahobytu*. Bratislava : Slovenský cudzinecký sväz, 1937, 96 s.

MULÍK, Ján. *Dejiny kúpeľov a kúpeľníctva na Slovensku*. Martin : Osveta, 1981, 183 s.

Osobnosti botaniky na Slovensku. Bratislava : 2010.

Osobnosti mesta Piešťany. Piešťany: Mestská knižnica, 2000, 155 s.

PITEKOVÁ, Jana: *Príspevok ku skúmaniu vývoja cestovného ruchu na Slovensku do roku 1945.* Banská Bystrica : Ekonomická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 1999, 93 s.

REBRO, Augustín. *Vzácne a obdivované vody Slovenska.*

RUSNÁK, Ernest, KHANDL, Ladislav, POTOČNÁ, Eva a kol.: *Ako vznikali turistické chaty a útulne na Slovensku.* Poprad : Region Poprad, s. r. o., 2014, 188 s. I

ŠULC, Ivan: *Uhorský karpatský spolok a Karpathenverein na Slovensku.* Košice : UPJŠ v Košiciach, 2004, 120 s.

http://www.historickycasopis.sk/index.php?id=hc21995

TIBENSKÝ, Ján: *Výskum života a diela Mateja Bela na širších a pevnejších Základoch* ... 230. Historický časopis, 43, 2/1995. Dostupné online:

UHER, Ivan, ŠVEDOVÁ, Milena, ŠENKOVÁ, Anna: *Úvod do problematiky rekreácie, turizmu a sprievodcovskej činnosti*. Prešov : Bookman, s.r.o., 2013, 111 s.

ZMETÁK, Igor (ed.): *Okno do kláštornej medicíny*. Kultúrno-historická príloha katalógu ORA EI SKALKA, 2014. Dostupné online: katalog-ora-et-ars-skalka-2014-priloha.pdf

ŽÍDEK, Jaroslav a kol.: Turistika. *História turistiky. Obsah, druhy a formy turistiky. Ochrana prírody*. Bratislava : Peter Mačura-PEEM, 2014, 184 s.